

Кімге: ҚР Қаржы министрлігі

Автор: Қызылорда облысының мемлекеттік сатып алу басқармасы,
талдау бөлімінің басшысы Айтiш Әділет Қанатұлы

Орындаған күні: 24.10.2024 жыл.

Аналитикалық жазба

Тақырыбы: Қазақстандағы мектептерде балаларды тамақтандыру

Кілт сөздер: Оқушыларды тамақтандыру, Кемшіліктер, ұсыныстар.

Кіріспе: Қазақстандағы мектептерде балаларды тамақтандыру – олардың денсаулығына және оқу үлгеріміне тікелей әсер ететін маңызды фактор. Мемлекеттік бағдарламалар оқушыларды, әсіресе бастауыш сынып оқушыларын, сапалы ыстық тамақпен қамтамасыз етуге бағытталған. Дегенмен, статистика көрсеткендей, барлық балалар толыққанды және теңгерімді тамақ ала бермейді. Қазақстандағы мектеп оқушыларының тамақтануы - ұлт денсаулығы мен келешек ұрпақтың дамуы үшін маңызды мәселе. Балалардың дұрыс тамақтанбауы олардың денсаулығына, оқу үлгеріміне және жалпы дамуына теріс әсер етуі мүмкін. Осы жазбада мектептегі тамақтану жүйесі, негізгі мәселелер, тамақтану сапасы мен қауіпсіздігі талданып, жақсарту жолдары ұсынылады.

Ағымдағы жағдайды талдау

1. Мектептегі тамақтандыру бағдарламасы: Қазақстан Республикасы Білім және ғылым министрлігінің деректеріне сәйкес, 2023 жылы 1,6 миллионнан астам бастауыш сынып оқушысы тегін тамақтануды мемлекеттік бағдарлама аясында алды. Бір оқушыға күніне шамамен 450 теңге бөлінеді, бірақ бұл әрдайым әртүрлі және қоректік рационды қамтамасыз ету үшін жеткіліксіз.

2. Қаржыландыру: 2022 жылы мектептегі тамақтандыруға шамамен 45 миллиард теңге бөлінді. Бірақ бұл қаражаттың 40%-ға жуығы республикалық маңызы бар қалаларға (Алматы, Нұр-Сұлтан, Шымкент) бағытталған, бұл қала және ауыл мектептері арасындағы қаржыландыру теңсіздігін тудырады. Алыс өңірлерде бір оқушыға

кететін шығын күніне тек 300-350 теңге болып, сапалы өнімдерге қол жеткізу мүмкіндігін шектейді.

3. Өнімдердің сапасы: 2023 жылы санитарлық қызметтердің тексерулері барысында еліміздегі мектеп асханаларында 1000-нан астам санитарлық нормалардың бұзылғаны анықталды. Есептерге сәйкес, барлық тексерулердің 25%-дан астамы жарамсыз немесе мерзімі өткен өнімдердің пайдаланылғанын көрсетті. Ауыл мектептерінде жаңа өнімдерге қол жетімсіздігі де байқалады.

4. Аурушаңдық пен тамақтану: 2021 жылы Денсаулық сақтау министрлігі дұрыс тамақтанбау салдарынан салмақ жетіспеушілігі және созылмалы аурулары бар балалар санының өсуін тіркеді. Бастауыш сынып оқушыларының шамамен 12%-ы қаназдықпен (анемия) ауырады, бұл олардың рационында темірдің жетіспейтінін көрсетеді.

Негізгі мәселелер

1. Тамақ сапасының теңсіздігі: Білім министрлігінің мәліметінше, 2022 жылы ауыл мектептерінде оқушылардың тек 65%-ы ыстық тамақпен қамтылған, ал қала мектептерінде бұл көрсеткіш 85%-ға жеткен. Бұл кейбір ауыл аймақтарындағы мектеп асханаларының болмауына немесе олардың қанағаттанарлықсыз күйде болуына байланысты.

2. Санитарлық нормалардың жеткіліксіз сақталуы: 2022 жылы санитарлық тексерулер барысында 70-тен астам мектеп асханасы жабылды. Мектептердің 10%-ында санитарлық нормаларға сай емес өнімдер қолданылғаны анықталды, бұл оқушылар арасында жұқпалы аурулардың таралуына әкелді.

3. Рационның әртүрлілігінің болмауы: Оқушылар арасында жүргізілген сауалнамаларға сәйкес, олардың 30%-дан астамы мектептегі тамақ сапасы мен әртүрлілігіне қанағаттанбайды. Әсіресе, ауыл мектептерінде жаңа көкөністер, жемістер мен ет өнімдеріне қол жетімсіздігі байқалады.

Мәселелердің себептері

1. Қаржылық шектеулер: Қаржы министрлігінің деректері бойынша, мектептегі тамақтандыруға бөлінген қаражаттың 30%-ға жуығы алыс аймақтардағы мектептерге логистикалық және әкімшілік кідірістерге байланысты жетпейді.

2. Бақылаудың әлсіздігі: 2022 жылы тексерулер көрсеткендей, мектеп асханаларының 18%-ы тамақтану сапасының стандарттарына сай келмейді, бұл жергілікті органдар тарапынан бақылаудың жеткіліксіздігін көрсетеді.

3. Логистикалық қиындықтар: Қазақстанның солтүстік және батыс аймақтарында өнімдерді мектептерге жеткізу 3-4 аптаға дейін созылады, бұл олардың сапасын нашарлатады. Кей жағдайларда мектептерге мұздатылған немесе консервіленген өнімдер жеткізіледі, бұл балалардың толыққанды тамақтануын қамтамасыз етпейді.

Қазақстандағы оқушылардың тамақтану жағдайы

Қазақстандағы мектеп оқушыларының тамақтануында бірқатар мәселелер бар:

- Тағамның құнары мен сапасы: Көптеген мектептерде тағамның құрамы әртүрлі емес, жеміс-жидек пен көкөніс мөлшері аз. Бұл балалардың күнделікті қажетті дәрумендер мен минералдарды толық алмауына әкеледі.

- Қаржыландыру мәселесі: Әсіресе ауылдық аймақтарда қаржыландырудың жетіспеушілігіне байланысты оқушылардың тамақтану сапасы төмен.

- Теңгерімсіз мәзір: Кейбір мектептерде мәзірде көкөністер, жемістер, пайдалы ақуыздар мен талшықтарға бай тағамдар аз қамтылған. Керісінше, көмірсуға бай тағамдар көп беріледі, бұл артық салмақ пен қант диабеті секілді мәселелерге әкеледі.

Оқушылардың денсаулығына әсері

Дұрыс тамақтанбау оқушылардың денсаулығына кері әсер етеді. Мысалы:

- Артық салмақ және семіздік: Көмірсуға бай, тәтті тағамдарды көп тұтыну артық салмақтың артуына әкеледі. Бұл әсіресе қалалық мектептерде жиі кездеседі.

- Микронутриенттердің жетіспеушілігі: Кальций, темір, дәрумендер және минералдар жетіспеушілігі сүйек жүйесінің, иммундық жүйенің әлсіреуіне әкеледі.

- Созылмалы аурулар: Құнарлы тағамның аздығы балаларда ас қорыту жүйесінің аурулары мен созылмалы шаршау синдромының туындауына ықпал етеді.

Шет елдік тәжірибе

Шет елдердегі мектептерде балалардың тамақтануын жақсартуға бағытталған бірнеше тиімді бағдарламалар бар:

- Финляндия: Барлық мектеп оқушыларына тегін, құнарлы және теңгерімді тамақ беріледі. Мәзірде көкөніс пен ақуыз мөлшері жоғары.
- Жапония: Балалар мектеп асханасында отандық азық-түліктерді пайдалана отырып, құнарлы тағамдармен қамтамасыз етіледі. Тамақтану мәдениетін үйрету де білім беру бағдарламасына енгізілген.

Жақсарту ұсыныстары

1. Қаржыландыруды арттыру және ресурстарды қайта бөлу: Оқушыға күніне 600 теңгеге дейін шығындарды көбейтіп, ауыл мектептерін қаржыландыруды міндетті түрде қайта қарау. Сондай-ақ, алыс аймақтардағы мектептердің логистикалық мәселелерін шешу үшін арнайы қор құру ұсынылады. Әсіресе ауыл мектептеріне қаржылық қолдауды күшейтіп, сапалы және құнарлы тағаммен қамтамасыз ету керек.

2. Жүйелі бақылау: Мектептегі тамақтану сапасын мемлекеттік деңгейде бақылауды күшейту. Бюджет қаражатын ұрлауды болдырмау үшін мектептерге азық-түлік жеткізуді бақылаудың цифрлық жүйесін енгізу.

3. Балалар мен ата-аналарға арналған білім беру бағдарламалары: Оқушылар арасында жыл сайынғы тамақтану туралы білім беру бағдарламаларын енгізу. Сауалнамалар көрсеткендей, ата-аналардың 40%-дан астамы осындай бастамаларды қолдауға дайын.

4. Жергілікті өнім жеткізуді дамыту: Ауыл шаруашылығын дамыту бағдарламасы аясында өңірдегі мектептерді жаңа өнімдермен қамтамасыз ететін фермерлерге жеңілдіктер енгізу ұсынылады. Бұл ірі жеткізушілерге тәуелділікті азайтып, тамақтану сапасын жақсартуға мүмкіндік береді.

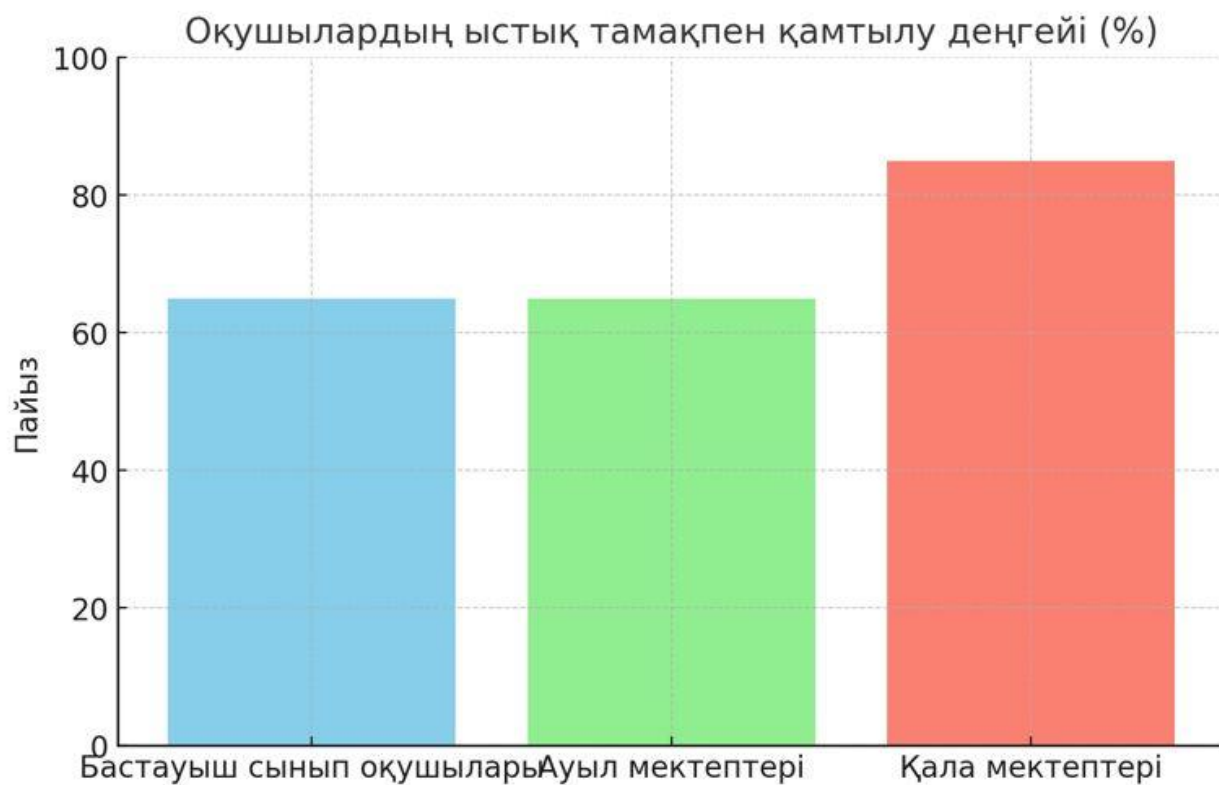
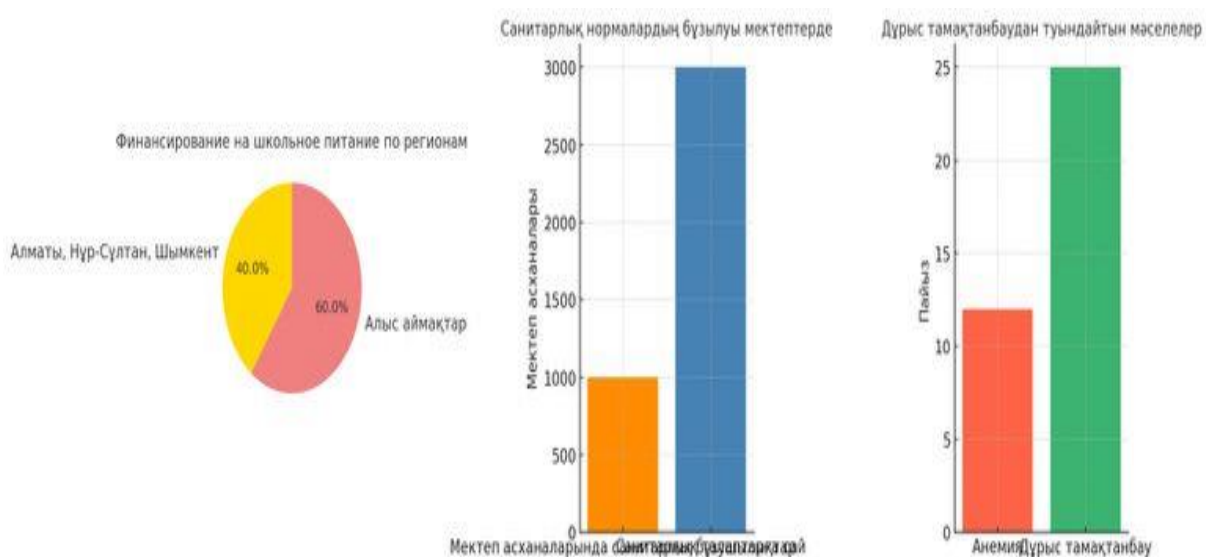
5. Мәзірді әртараптандыру: Көкөністер, жемістер, ақуыздарға бай тағамдарды көбейтіп, мәзірдің теңгерімді болуын қамтамасыз ету қажет.

6. Тамақтану мәдениетін дамыту: Оқушыларға дұрыс тамақтану туралы білім беру, арнайы сабақтар ұйымдастыру пайдалы.

7. Ата-аналармен жұмыс: Үйдегі тамақтану әдеттеріне мән беру үшін ата-аналарға арналған семинарлар өткізу керек.

Қорытынды

Сандық мәліметтер Қазақстанның әртүрлі өңірлеріндегі оқушыларды тамақтандырудағы айтарлықтай теңсіздікті көрсетеді. Оқушылардың денсаулығы мен әл-ауқатын қамтамасыз ету үшін мектептегі тамақтандыруды реформалау қажет, оның ішінде қаржыландыруды арттыру, бақылауды жақсарту және жергілікті фермерлердің белсенді қатысуын қамтамасыз ету. Ұсынылған шараларды сәтті жүзеге асыру балалар арасындағы аурушаңдықты азайтуға және олардың оқу үлгерімін жақсартуға көмектеседі. Мектеп оқушыларының дұрыс тамақтануы - қоғамның болашағын қалыптастыратын маңызды фактор. Қазақстанда оқушылардың денсаулығы мен дамуын жақсарту үшін мектептердегі тамақтану жүйесіне назар аудару қажет. Әртараптандырылған және құнарлы тағамды қамтамасыз ету, тамақтану мәдениетін қалыптастыру арқылы оқушылардың денсаулығын нығайтып, олардың болашағына негіз қаланады.

Пайдаланылған әдебиеттер:

- 1.Мемлекеттік сатып алу веб-порталы - goszakup.gov.kz
- 2.Google - <https://www.google.com/>
3. “Халық денсаулығы және денсаулық сақтау жүйесі туралы” ҚР Кодексі,
4. ҚР Денсаулық сақтау министрлігінің “Білім беру ұйымдарындағы тамақтану сапасын бақылау туралы” бұйрықтары
5. Санитарлық-эпидемиологиялық талаптар (оқушыларға берілетін тағамның құрамына, сапасына қойылатын талаптар)